

És difícil, pràcticament impossible, trobar cap precedent de l'impacte que la mort d'un líder comunista occidental ha causat en les forces polítiques no comunistes i en la societat civil.

La mort insospitada d'Enrico Berlinguer, per un atac cerebral —causa per la qual moriren Gramsci i Togliatti; i, també, Longo en patí els efectes sis anys abans de morir—, agafà de sorpresa, no sols el seu partit, sinó la política i la democràcia italianes. Les incògnites que brollen de la seua desaparició sobtada tardaran temps a aclarir-se.

Sis anys després de la terrible mort d'Aldo Moro, l'home que havia endegat l'«estratègia de la tensió», en comptes de la marginació envers el PCI, la desaparició de Berlinguer planteja dubtes sobre la continuació que podrà tenir l'estratègia del «compromís històric», sens dubte la seua principal aportació. Com digué un dirigent demòcrata-cristià, «amb la mort de Berlinguer, desapareix l'home que més ha fet, juntament amb Aldo Moro, per superar les contradiccions estructurals de la democràcia italiana».

En efecte, el compromís històric de Berlinguer no arribà a consumir-se en el sentit d'un govern de coalició DC-PCI. No es tractava, però, d'una simple tàctica d'instrumentalització del moviment catòlic, com formulà Togliatti en el seu temps, sinó d'un reconeixement dels valors del moviment de masses del catolicisme italià, de cara a una convergència amb els valors del moviment comunista, per avançar cap a un socialisme democràtic. És una estratègia que ha deixat en el PCI una acti-

Ernest UDINA

Un gran líder que ha passat a la història

El buit que deixa Berlinguer

Quin futur espera el PCI?

tud de gran obertura envers la realitat de la societat civil, i que ajudà, en la dècada dels setanta, a la consolidació democràtica italiana contra tants perills feixistes, mafiosos i de lògies secretes.

El compromís secret fou marginat pel mateix Berlinguer que, malgrat formular «una alternativa d'esquerres», en els dos darrers anys del seu liderat adoptà postures molt dures envers Craxi, primer socialista cap de govern després de la segona guerra mundial. Una de les incògnites de la seva desaparició és si el PCI rectificarà aquesta línia; el nomenament de Giorgio Napolitano, partidari d'una aliança amb els socialistes, si no com a secretari general —càrrec que sembla reservat a l'home de l'aparell, Alessandro Natta—, al-

menys amb un reconeixement com a vice-secretari, podria ser-ne un signe.

Si no sembla pas que la bona entesa DC-PCI còrriga perill immediat, tampoc a la curta no es registrarà el distanciament que Berlinguer imprimí en el PCI respecte a la Unió Soviètica. Arran del cas polonès, arribà, fins i tot, a dir que els sistemes de l'Est havien exhaurit les virtualitats de construcció del socialisme amb el poble. El quasi trencament amb la Unió Soviètica és la segona gran aportació històrica de Berlinguer, en la línia del «pluralisme» teoritzat per Togliatti, però forçat encara més lluny per les actituds creixentment totalitàries de l'URSS i dels seus satèl·lits. Per l'interès amb què l'URSS ha volgut mostrar el condol per

Berlinguer, enviant a l'enterrament el número dos, Gorbatxev, es trasllueix el desig soviètic de millorar les relacions. Però la tendència pro-soviètica de Cossutta és dèbil dins el PCI. Al contrari, si el PCI vol afermar-se com un partit nacional, que voten un de cada tres italians, per arribar, així, algun dia al poder, el distanciament de la Unió Soviètica haurà de prosseguir encara més enllà.

La tercera gran realització històrica de Berlinguer és ell mateix, allò que en la mort li han reconegut fins i tot els adversaris polítics: un home moral, en un país on la política és maquiavelisme, combinació, *sottogoverno* i sovint simplement *malgoverno*. Fou un home que privilegiava «el moment ètic de la política», com digué un conegut comentarista italià, per a qui aquesta no era un mètode de cara a aconseguir un fi, sinó també un camí per a la realització d'uns ideals. Aquest caire personal és el que més l'apartà de la tradicional imatge del comunista estalinista, i el dugué a emprendre renovacions de fons, que encara no han donat totes les virtualitats; malgrat que, les innovacions, ell mateix les havia frenades, en el marc de la crisi econòmica i de la crisi eurocomunista, adoptant una línia polèmica en què pogueren més l'aparell, la mobilització, la unitat del partit, que no pas la profundització de les reformes empreses.

Per damunt de les polèmiques sobre la seua acció, de les incògnites sobre la seua successió, resta ja per a la història la seua mort sorprenent, la seua qualificació com a «just», tal com l'ha definit amb emoció el president italià, el socialista Sandro Pertini.